

СВЕТИ

СВЕШТЕНОМУЧЕНИК ВЛАДИМИР

СВЕТОПРОХОРСКИ ИГУМАН

Игуман Владимир Протић је рођен 25. јануара 1843. године у селу Клиновцу, у близини манастира Светог Прохора Пчињског. Крштено име му је Стојан. Његов отац поп Величко имао је три сина (Стојан, Стоилко и Атанас) од којих су прва два били свештеници. Породица Протић (касније Поповић) дала је осам свештеника и једног владику. Стојан се оженио Јеленом Узуновић, из Буштрања, са којом је имао два сина - Јована и Милана.

Рукополежен је за свештеника у свом родном селу Клиновцу 1873. године. Као удовог свештеника 16. октобра 1902. године у манастиру Св. Прохора Пчињског замонашио га је митрополит скопски Фирмилијан и дао му име Владимир. Два дана потом произвео га је за игумана манастира Светог Прохора Пчињског, где је остао до свог страдања крајем октобра 1915. године.

Његова свештеничка служба, а касније и управљање манастиром, била је у тешким временима турске окупације и ослободилачких напора. Територију коју је ослободила српска војска до 1878. године одлуке Берлинског конгреса припојиле су Турској, тако да је бројно српско становништво на простору Старе и Јужне Србије остало у Турској. Прешевској кази Косовског вилајета, све до 1912. године припадао је и

манастир Светог Прохора Пчињског. Док је Конзулат у Скопљу, као и Митрополија водио дипломатски рат са Царевином, дотле се народ на терену сам организовао. Почела је да се ствара конструкција Српског четничког покрета, такозвана Четничка акција од 1903. године. У жаришту отпора био је манастир Светог Прохора Пчињског и његов игуман Владимир Протић, као и тутор Недељко Ковачевић. Неуспели Илинденски устанак повећао је турске репресивне мере.

Генерални конзулат краљевине Србије у Скопљу (М. Марковић) 19.08.(01.09.) 1903. године, јављао је Министарству иностраних послова краљевине Србије у Београду: „Власт је посумњала да су те комите биле у манастиру Св. Оца Прохора, те је с тога послана војска која седи и храни се у манастиру. Одатле је ради истраге власт спровела у Прешево игумана Владимира, епитропа Недељка и девет манастирских момака.“

Српске чете ће на Челопеку 29.04.1905. године, извојевати победу над више од 1.000 бораца турске регуларне војске и арнаутског башибозлука. Никада Срби са оне стране границе нису радосније прославили Ускрс.

Приликом повратка у Србију, чета би обично дошла у близину манастира Св. Прохор Пчињски, где би игуман Протић или епитроп Недељко Ковачевић послали четницима храну, а онда би након окрепљења, исте или следеће ноћи Коруба са својим путовођама преузимао чету и преводио је преко границе до

манастира Св. Пантелејмон у Лепчинцу или до села Буштрања, где се налазила четничка касарна (комитска кућа).

Крајем августа 1906. године бугарска организација ВМРО убацује у Стару Србију и Маћедонију седам чета са 150 бугарских комита који пале српска села и убијају.

Јула 23. 1908. године, извршена је „младотурска револуција“ и проглашен Хуријет (Слобода). Турски официри предвођени официрима из Солунског, Монастирског и Косовског Вилајета, извели су „тиху револуцију“. Хуријет, објављен у Скопљу и Солуну, обећавао је свим турским поданицима устав, грађанске и политичке слободе. Пароле су биле „Сви Отомани су браћа“ и „Отоманско царство Отоманима“. Овај позив изазвао је масовну хистерију на Балкану, не само у Турској већ и околним земљама. Никола Пашић је телеграмом од 17. јуна, издао наредбу да престане свака акција без разлике. Овим је Пашић желео да приправно дочека догађаје које је најавио покрет Младотурака. Пчиња је ћутала. Опрезни Пчињани осећали су инстинктивно и искуствено да је посредни превара.

Септембра 1909. године донет је у Турској „Закон о сузбијању четничке акције у румелијским вилајетима“. Терор од стране Турака и Бугара је поново постао правило. Кренуле су бројније бугарске чете. Турци су поново почели пљачку и репресалије. Арнаути су им се придружили. Српски народ у Старој Србији и Маћедонији почео је да страда као и раније. Терор

Турака, Арнаута и Бугара над српским живљем постајао је све већи. Почело је поновно наоружавање српских села. Оружје поново иде преко Буштрања, Лепчинца и даље преко Пчиње.

Велику помоћ војводама и четама, пружио је у том периоду старешина манастира Св. Пантелејмон јеромонах Теодосије Тошић залагањем да се обезбеди свака потребна помоћ српским четама, што није било по вољи тренутним политичким интересима. Никаква политика није могла да поколеба решеност српских монаха и свештеника да буду уз свој народ и уз своје борце за избављење из ропства.

Пролеће 1911. године затекло је свако српско село са четом од десетак четника, које су биле у вези са крстарењом четом на том подручју. Четири хиљаде војника дала је Пчиња.

Војвода Војин Поповић-Вук, командант штаба Источног Повардарја, шаље 14. августа 1911. године извештај Београду: „Српске општине у Куманову, Бујановцу, у Паланци Кривој немају ауторитета, наша села прелазе у егзархију, а егзархијска власт чини већа насиља него икад, па ипак, свет им се обраћа.“ Источним Повардарјем поново крстаре српске чете, војводе Вука, неуморног Војислава Танкосића, Јована Довезенског, Ристе Старачког, Тодора Алгуњског, Крсте Трговишког, Петка Нагоричког, Спасе Гарде. Чете крећу из манастира Св. Пантелејмон и села Буштрања. Уморне чете се прихватају на одмор, а рањени четници отпремају даље.

Године 1912. у октобру српска војска Дунавске дивизије са потпуковником Глишићем срела се са командом четничке акције у манастиру Светог Великомученика Пантелејмона у Лепчинцу и одатле су кренули ка Куманову.

За то време су четнички и Други батаљон седмог пешадијског пука разбили Турке на Мерћезу - Старачка кула изнад манастира Светог Прохора. Пут ка Куманову био је отворен. Игуман Владимир Протић и тутор Недељко Ковачевић служили су молебан за српску војску. Држећи свећу у руци, за време службе, када је већ стигао глас да је српска војска потиснула Турке у Куманову, представио се у Господу епитроп Недељко Ковачевић. Умро је онако како је највише желео. Човек који је обновио манастир, који је целог живота сањао сан о манастируу српској држави, отишао је радостан код Господа са сазнањем да је ово Србија.

После великих победа 1912. године манастир је наставио да тихује у молитвама монаха и народа, сада дубоко у територији Краљевине Србије. Али како у Србији ништа није коначно и трајно, тиховање у молитвама престало је после три године. Бугари су поново ударили са леђа. Петнаестог октобра 1915. године бугарска коњичка бригада је прошла неопажено долином Пчиње, избила код села Златокопа и дошла испред Врања. Српска војска је већ била прошла Пољаницу и ишла према Гњилану, у повлачењу преко Албаније. Већ првих дана окупације 1915. године Бугари су у Бујановцу и околини убили 46 људи. Између осталихубијени су поп Младен

Здравковић, поп Милан Здравковић, поп Трајко Дејановић, поп Тома Стоилковић. Тада су из манастира Светог Прохора Пчињског одвели игумана Владимира (Протића), јеромонаха Арсенија (Николића) и поп Јована (Марковића).

Страдање игумана Владимира Протића и његове сабраће

Од 1909. године у манастиру живи удови свештеник Алекса (Николић) Узуновић (монашко име Арсеније) из Буштрања. Његова сестра била је (покојна) супруга оца Владимира. Други свештеник који је у то време служио у манастиру Светог Прохора био је поп Јован (Марковић) Поповић из Доњег Старца. Ова тројица су тог октобарског дана 1915. године (између 22-27. октобра) од Бугара одведени на планину Рујан, код села Лукарце и тамо свирепо мучени, сечени на комаде, поливени гасом и (још увек живи) запаљени. Бугарска власт није дозвољавала да се њихова тела одмах по убиству покупе и достојно сахране. Сведочанство потомака породице Узуновић сведочи: Спира (унук Тасин коме је Алекса био брат), стар 17 година, са Станимиром, Алексиним сином, отишли су запрежном двоколицом да покупе његово тело, што им је дозвољено тек после дужег времена по њиховом убиству. Тела побијених су била бачена у неку увалу где су после поливена гасом па запаљена. Изгорели су им само космати делови и део преостале одеће коју су имали на себи. Али се јасно видало да су им одсецане уши и носеви, да је на телима било безброј убодних рана, а једноме од њих је одсечена рука почивала у трбуху другог свештеника. На крају су их заклали.

Родбина која је дошла да преузме покојнике на лицу места их је преобукла у нову одећу и одвезла до места сахране. Јеромонах Арсеније (поп Алекса) сахрањен је истог дана по преузимању тела на гробљу у М. Буштрању где му је живела породица.

На надгробном споменику оца Владимира у селу Клиновцу, поред цркве Светог Николе, писало је „Жив запаљен од Бугара“, што су његови сродници 1944. године, када су поново дошли Бугари као окупаторска војска, морали да избришу са споменика, да га не би срушили изиритирани тим натписом.

Датум страдања игумана и његове сабраће разликује се зависно од извора. Јован Хаџивасиљевић пише да су убијени 27. октобра 1915. године (Бугарска зверства у Врању и околини, стр. 104-105). „Тројицу од њих и четири сељака скупили их Бугари у селу Старцу, па их одатле, 27. окт. 1915. године пешке отерали у с. Лукарце на пут с. Себрата на врх Рујна“, ту су их (даље Јован пише) побили: „У једној ливади, изболи их ножевима. И по остацима лешева, ... породице су једва распознале ове мученике. Нашли су их тек после три недеље. На лешу игумана Владимира било је знакова горења, и онамо се држи да су их још живе палили Бугари“. Александар Трајковић пише да су из манастира ухапшени 9. новембра 1915. године. (Александар Трајковић, Време безумља: документи о бугарским злочинима у врањском крају 1915-1918, стр. 176). Гена Поповић (1926. године) из доњег Старца, по казивању свекрве Васке, пападија оца Алексе Поповића (снаја страдалога Јована Поповића)

казивала нам је, у два наврата 2015. године, да је из манастира на погубљење, најпре, одведен игуман Владимир, а након његовог погубљења, од стране бугарске окупационе власти, позван је био и поп Јован Поповић из Старца. Двоумио се дали да пође, јер је знао шта га чека. Саветовао се са супругом Денком шта да ради. Одлучио је да пође, јер ако не оде, побиће му децу.

Да би се разумео и сагледао узвишени лик и карактер игумана Владимира Протића неопходно је сагледати историјски контекст у коме је он заблистао у својој пуној снази. Манастир Светог Прохора је одлукама Берлинског конгреса (1878.год) остао у Турској, делећи судбину бројног српског народа Старе Србије и Маћедоније. Четничка акција је пламтела у време када је он постављен за игумана. Манастир, као и његова лична судбина нашли су се на попришту између двеју војски, бугарских и арнаутских зулума и многих политичких и дипломатских неслагања. Био је игуман манастира Светог Прохора Пчињског од 1902-1915.године.

Он је у тим тешким временима много учинио на његовом очувању. Био је вишегодишњи архијерејски намесник. Дао је и велики допринос на образовању и културно-просветном пољу. У његовој кући у Клиновцу отворена је једна од првих школа у овом делу Србије. Када је Владимир Карић 1890. године упутио Давида Димитријевића из Скопља, као првог учитеља у овај срез, да отвори школу, „Нико га не сме

примити. Тада га поп Стојан, као архијерејски намесник прими и отвори школу у селу Клиновцу и у својој кући задржа три године.“

Године 1912. у Прешевској кази Косовског вилајета било је српских школа, једна у самом манастиру Светог Прохора, у Светој Петки, Клиновцу, Бујановцу, Левосоју, Прешеву, Биљачи... Од 1890. године број српских школа се повећава. Године 1899. било је десет основних школа а 1910. године било је осамнаест српских школа са 965. ученика.

У време игумана Владимира манастирска црква Светог Прохора добила једанашњи изглед. Стара оронула црква из времена краља Милутина, која је више пута горела, делом јепорушена, а подигнута нова, средствима и залагањем четника, о чему сведочи плоча на северном зиду. Старе, такозване поп Нешине зграде, подигнуте 1832. године порушене су и на том месту су под покровитељством Његовог Височанства Краља Петра Ослободиоца подигнуте нове зграде, данас познате као „Краљев конак.“

Избијањем Првог светског рата, игуман Владимир је због националног рада услед чврсте повезаности са својим народом био међу првим жртвама окупиране Србије.

У јесен 1915. године бугарска окупаторска војска опљачкала је манастир, а игумана Владимира Протића са двојицом сабраће, јеромонахом Арсенијем Николићем и свештеником Јованом Поповићем, одвела на планину Рујан. Код села Лукарце су их

мучили, убили, исекли на комаде, полили гасом и живе запалили.

Непосредно после ослобођења 1918. године манастир Светог Прохора је обновљен. Том приликом је на унутрашњој страни западног зида цркве насликан лик оца Владимира Протића – човека који је за собом оставио дубоки траг свог рада на добру манастира, Цркве и свога народа.

Архимандрит Методије пише да се игуман Владимир трудио: „За напредак манастира тако да су и духовне власти и народ били задовољни његовим радом“. (М. М., 14). „За живота био је цењен као један примеран службеник. Озбиљан, достојанствен, радљив, скроман и приступачан, уживао је у народу велики углед“, пише Петар Гагулић (стр. 82). Стојадин М. Стојановић, у поменутој књизи пише: „Био је веома предузимљив и марљив. Много је радио, а мало говорио: достојанствен и приступачан. Народ га је ценио и као свештеника и као игумана. Он је једини игуман који је са фреском остао у храму, и чије је име два пута записано у њему“. Његовим светим молитвама Бог и нас да спасе и помилује!